

TÜRKİYE'DE SİYASAL YOZLAŞMALARIN DENETİMİNE İLİŞKİN HUKUKİ KURUMLAR VE NORMLAR

Ülkemizde siyasal yozlaşmanın denetimi ile görevlendirilmiş özel bir kuruluş mevcut değildir. Yasama, yürütme ve yargı organları doğrudan ve dolaylı olarak siyasal yozlaşmanın denetimine yardımcı olmaktadır. Siyasal yozlaşmanın denetim yolları Tablo-1'de gösterilmeye çalışılmıştır. Tabloya göre siyasal yozlaşmanın denetim yolları; yasama denetimi, yönetsel denetim ve yargısal denetim olmak üzere üç gruba ayrılmıştır.

Ülkemizde yasama denetimi TBMM tarafından yapılmaktadır. TBMM'nin denetim yolları ise başlıca, milletvekillerinin Mecliste soru sorması, genel görüşme, meclis araştırması ve meclis soruşturması istemeleri suretiyle yapılmaktadır. Parlamento komisyonları ve meclis araştırma komisyonu da siyasal yozlaşma konusunda karar alma ve bunu meclise rapor halinde sunma yetkilerine sahiptirler.

Yönetsel denetim, iç denetim (hiyerarşik denetim), dış denetim (vesayet denetimi) ve özel denetim yollarını kapsar. Her kamu kurum ve kuruluşunun kendi kendini bizzat denetlemesine iç denetim denir. Kamu kurum ve kuruluşlarında oluşturulmuş Teftiş Kurulları iç denetimin sağlanmasında önemli görev üstlenirler. Ayrıca üstün, astını hiyerarşik bir şekilde denetlemesi de önem arz etmektedir. Dış denetim ise bir kamu kurum ve kuruluşunun kendi içindeki denetim organları dışında başka bir kurum veya kurul tarafından denetlenmesidir. Merkezi idarenin, mahalli idareler üzerindeki denetimi dış denetime bir örnektir. Buna vesayet denetimi adı da verilmektedir. Yönetsel denetimin bir diğer şekli "özel denetim"dir. Ülkemizde Sayıştay, Devlet Denetleme Kurulu ve Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu'nun denetimi özel denetim olarak adlandırılabilir.

832 Sayılı Sayıştay Kanunu'na göre Sayıştay, genel ve katma bütçeli dairelerin gelir ve giderleri ile mallarını TBMM adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini yargılama yoluyla kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir.

Sayıştay'ın hem idari hem de yargısal görev ve fonksiyonları bulunmaktadır. Sayıştay; vize işlemleri, tescil işlemleri, uygunluk bildirimi ve görüş bildirme şeklinde fonksiyonlarla denetim görevini yerine getirmektedir.

Devlet Denetleme Kurulu ise, Anayasamızın 108. maddesi gereği 2443 sayılı kanunla oluşturulmuş bir kurumdur. Anayasamızın 108. maddesine göre; idarenin hukuka uygunluğunun, düzenli ve verimli şekilde yürütülmesinin ve geliştirilmesinin sağlanması amacıyla, Cumhurbaşkanlığı'na bağlı olarak kurulan Devlet Denetleme Kurulu, Cumhurbaşkanı'nın isteği üzerine, tüm kamu kurum ve kuruluşlarında ve sermayesinin yarısından fazlasına bu kurum ve kuruluşların katıldığı her türlü kuruluşta, kamu kurumu niteliğinde olan meslek kuruluşlarında, her düzeydeki işçi ve işveren meslek kuruluşlarında, kamuya yararlı derneklerle vakıflarda, her türlü inceleme, araştırma ve denetlemeleri yapar.

Devlet Denetleme Kurulu'na ilişkin ayrıntılı esaslar 2443 sayılı Devlet Denetleme Kurulu Kurulması Hakkında Kanun'da yer almaktadır. Önemle belirtelim ki Devlet Denetleme Kurulu kendi başına denetim yapmayan, Cumhurbaşkanı'nın emir ve talimatları doğrultusunda hizmet gören bir kuruluştur.

72 sayılı KHK'de görevleri belirlenen Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu da ülkemizde kamu iktisadi teşebbüsleri, sosyal güvenlik kuruluşları, özel kanunlarında Yüksek Denetleme Kurulu'nun denetimine tabi olduğu belirtilen kurum ve kuruluşları iktisadi, mali, idari, hukuki ve teknik yönden sürekli olarak gözetim ve denetim altında bulundurmak ve Başbakan'ın görevlendirmesi üzerine incelemelerde bulunmak görevlerini yürütmektedir.

Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu esasen, ekonomik denetim yapan bir kuruluş hüviyetine sahiptir. Ancak bu Kurul'un denetimleri sırasında, teftiş ve tahkik edilmesi gerektiği kanısına varılan konular Başbakanlık tarafından yetkili mercilere ve yargı organlarına iletmeye çalışılmaktadır.

Ancak önemle belirtelim ki yukarıda belirtilen kurumlar özellikle siyasal yozlaşmanın önlenmesi için oluşturulmuş kuruluşlar değildir. Dolaylı yönden denetim görevini yapan bu kuruluşlar maalesef etkin bir çalışma da sunamamaktadırlar. Bu gerçek; Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu'nun 1991 yılı Genel Raporu'nda şu şekilde dile getirilmiştir:

*"Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu raporlarında yer alan ve ilgili bakanlıklarca yerine getirilmesi gereken çeşitli konularla ilgili soruşturma ve inceleme istekleri, zaman zaman gecikmekte, gereğince yapılamamakta ve sonuçlandırılmamaktadır."*¹

¹ Başbakanlık, Yüksek Denetleme Kurulu, 1991 Yılı KİT Genel Raporu, Ankara: 1993. s. 330.

Ülkemizde siyasal yozlaşmanın yargısal denetimi için oluşturulmuş özel bir mahkeme mevcut değildir. Adli, İdari ve Askeri Mahkemeler ve Yüksek Mahkemeler siyasal yozlaşma suçlarına bakmaktadırlar. Ülkemizde Türk Ceza Kanunu kapsamında yeralan siyasal yozlaşma suçları adalet mahkemelerinde ve bir üst mahkeme olarak Yargıtay'ca karara bağlanmaktadır. Anayasamızın 154. maddesine göre Yargıtay, adalet mahkemelerince verilen kararın başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir.

Ülkemizde yasama, yürütme ve yargı organlarının siyasal yozlaşma üzerindeki denetimi dışında, bir de kamuoyu ve basının denetimi sözkonusudur. Kamuoyu ve basının siyasal yozlaşmanın önlenmesi konusunda önemli fonksiyonları sözkonusu olabilmektedir.

Sonuç olarak şu hususu tekrar belirtmekte yarar vardır. Ülkemizde siyasal yozlaşmaların önlenmesi ve denetimi ile görevlendirilmiş özel ve bağımsız bir kuruluş yoktur. Yasalarda belirtilen siyasal nitelikli suçların soruşturulması ve yargılanması yasama, yönetsel ve yargısal denetim yolları kullanılarak sürdürülmektedir.